

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 061.2:78.087.6(497.4Litija)(091)

Prejeto: 21. 6. 2011

Helena Hauptman

prof. razr. pouka, kustodinja, predsednica Pevskega društva Lipa Litija, Javni zavod za kulturo Litija – OE Muzej,
Trg na Stavbah 8a, SI-1270 Litija
e-pošta: helena.hauptman@siol.net

Pevsko društvo Lipa Litija skozi zgodovino

IZVLEČEK

Članek obravnava zgodovinski razvoj in društveno življenje Pevskega društva Lipa Litija, drugega najstarejšega pevskega društva v Sloveniji, od ustanovitve do danes. Z nastankom in delovanjem društva sta neločljivo povezana politik ter narodni buditelj Luka Svetec Podgorski in slovenski skladatelj Peter Jereb, kateremu je tudi posvečen del prispevka.

KLJUČNE BESEDE

Pevsko društvo Lipa Litija, Peter Jereb, Luka Svetec Podgorski, društveno življenje

ABSTRACT

LITJA'S CHORAL SOCIETY LIPA THROUGHOUT HISTORY

The article deals with the historical and social evolution of the Choral Society Lipa, the second oldest choral society in Slovenia. Its foundations and accomplishments are intricately linked with politician and patriot Luka Svetec Podgorski as well as Slovenian composer Peter Jereb, to whom a segment of this article is dedicated.

KEY WORDS

Litija's Choral Society Lipa, Peter Jereb, Luka Svetec Podgorski, choral tradition, societies' activities

Uvod

V 19. stoletju so imeli Slovenci hude boje za svoj gospodarski in narodni obstoj. Nemci so za širjenje in obrambo nemškega jezika že leta 1880 ustanovili Schulverein (šolsko društvo za ponemčevanje slovenske mladine). Nekaj let pozneje so ustanovili še društvo Südmark (Južna dežela), ki je kupovalo posestva od slovenskih kmetov na dražbah in tja naseljevalo Nemce. Najpogosteje se je to dogajalo na slovenskem Štajerskem in Koroškem.¹

Leta 1885 je ves slovanski svet praznoval tisočletnico smrti slovenskega blagovestnika Metoda. V Velehradu na Češkem so v tem letu organizirali vseslovanski shod v počastitev bratov Cirila in Metoda. Slovenci so istega leta ustanovili Družbo sv. Cirila in Metoda, ki je širila in vzdrževala šole v jezikovno ogroženih krajih. Zlasti na podeželju je družba odpirala svoje podružnice, ki so organizirale in ustanovljale, kjer je bilo to le mogoče, šole, nadalje čitalnice, izobraževalna in pevska društva pod geslom »Biti slovenske krvi, bodi Slovencu v ponos!« Narodno zavedni slovenski izobraženci so namreč spoznali, da brez organiziranega odpora ne bodo dolgo vzdržali v neenakem boju s potujčevalci. V 80. letih 19. stoletja so tako pričela kot gobe po dežju nastajati delavska, pevska, bralna in druga različna izobraževalna društva. Zlasti pevska kultura je narekovala skrb za vzgojo, slovenski jezik in kulturno emancipacijo, predvsem pa je budila in krepila slovensko narodno in razredno zavest.

Leto 1885 je bilo leto vsesplošnega prebujanja Slovencev in tudi Litija ni stala ob strani. Vodilno vlogo je tedaj prevzel Luka Svetec, litijski notar, publicist in poslanec v kranjskem deželnem zboru. Postal je vodja pripravljalnega odbora za ustanovitev šolske Družbe Sv. Cirila in Metoda 1884/85, ki sta jo kot obrambo pred napadalno nemško šolsko politiko ob 1000-letnici smrti sv. Metoda priporočala narodno liberalna duhovnika Božidar Raič in Ivan Vrhovnik. Svetec ni napisal le odločnega vabila za pristop k društvu, kateremu je sestavil tudi pravila, temveč je bil njegov podpredsednik in slednjič tudi njegov častni član. V Litiji je ustanovil podružnico Družbe sv. Cirila in Metoda ter bil pobudnik ustanovitve pevskega in bralnega društva.

Litija je bila tedaj sedež okrajnega glavarstva in je obsegala območje Kresnic, Vač, Zagorja, do Janč in Kuma ter celo na Dolenjsko do Šentvida pri Stični in do reke Krke. V drugi polovici 19. stoletja je imela podobo nemškega naselja, saj je bil tudi uradni jezik na glavarstvu, sodišču in davčni upravi nemščina. Slovenski jezik so uporabljali le redki narodnjaki.

Leta 1887 je Litija spadala pod župnijo Šmartno, kjer je bil tudi sedež dekanije. Litijani so imeli doma le prva dva razreda ljudske šole, višje razrede

so morali obiskovati v Šmartnu, kjer so poučevali tudi v nemškem jeziku. V tistih časih je bilo Šmartno večji in pomembnejši kraj kot Litija. Prvo šolo, enorazrednico, je Šmartno dobilo že leta 1665, samostojno župnijo pa leta 1135, ko se je odcepila od prafare Šentvid pri Stični. Cerkveni pevski zbor je bil v tem kraju prva organizirana pevska skupina, kar je pomenilo tudi osnovo za začetek razvoja ljudskega petja.

Še leta 1883 je *Slovenski narod* zapisal: »*Drugače je iz mnogih ozirov življenje v Litiji skoro bi rekel dolgočasno. Ni je videti take zaupnosti, tacega neposiljenega družabnega življenja, kot je to sploh drugod navada. Iz tega najbrže izvira, da tu še dozda ni duha o kakem pravem društvenem življenji. Niti najmanjega društva nemamo v Litiji, akoravno imamo prav veliko razumnikov in odličnih oseb. In dandanes je tako družabno življenje prvi in glavni pogoj prijetnemu socialnemu bivanju in napredku. Skoro v najbolj skromni pogorski vasici se dobi dandanes že kako primerno društvo; ali naj bo tedaj naša Litija vedno še v zadnji vrsti, ali naj jo res one male hribovske vasice prekosijo? Urno združite se! Vsaki naj nekoliko stori in se potruji v prid občnemu blagru in kmalu bode drugače. Ne glede na prijetnosti, ki je vsekakor podaja društveno življenje, prirejali bi si tukaj lahko izredno prijazne in mično kratkočasne zabavne večere, kajti gotovo se zamore Litija ponašati, da ima v svoji sredini izrednih močij, ki bi se pri prvi priliki, ko bi se Litija prerodila v tem smislu, veselim srcem posvetile družabnemu življenju.*«²

Ustanovitev pevskega društva in njegovo delovanje do druge svetovne vojne

S prihodom Luke Svetca v Litijo se je v kraju pričel preporod političnega in družabnega življenja. Tako lahko 16. maja 1885 v *Slovenskem narodu* preberemo: »*V Slovenskem narodu bilo je 1. maja naznanjeno, da se priredi v Litiji veselica, pevski večer, v blag namen. Čakal sem, da se oglasi spretnější dopisnik in poroča o izidu imenovane veselice, a zaman. Ker vse molči, drznem se jaz prav površno opisati večerno zabavo s tretjega maja. Kakor že poprej naznanjeno, pričela se je veselica ob 8. uri s pesmijo Naprej, katero je pel moški zbor jako precizno. Na to pozdravi g. poverjenik šol. Društva odlične goste, kojih je bila prepolna vsa velika dvorana g. Oblaka, ter tudi omenja, da se bode dohodek uporabil v izdajo knjig šolo ostavoši mladini itd. Vse druge točke te veselice izvršile so se tako povoljno, da je bilo od mnogih strani čuti, zakaj se večkrat ne napravi kaj jednacega v Litiji, kjer vendar ne manjka spretnih močij. Slava vsem vrlim sotrudnikom! Posebno uneto je naše prebivalstvo za petje; pa, kakor čujemo, ustreglo se bode kmalu tudi tej želji, ker*

¹ Zorn, Nemško nacionalno društvo, str. 38–41.

² Dopisi, Iz Litijskega okraja, *Slovenski narod*, št. 151, 1883, str. 2.

Pevsko društvo v Litiji leta 1886: stojijo (od leve): Hinko Badjura, Anton Štefančič, Feliks Koklič, Franc Hribar, Gustav Černe; sedijo (od leve): Avguštin Černe, Martin Jeretin, Josip Capuder (zborovodja), Perušek, Alojzij Simončič; sedita na tleh: Gašper Gela (levo), Pavel Černe (desno) (hrani: Knjižnica Litija).

se ravnokar snujejo priprave, za ustanovitev pevskega društva.«³

Litijani so ustanovili pevsko društvo, ker so se takrat sicer maloštevilni narodnjaki dobro zavedali, kakšno pomembno orožje bo slovenska zborovska pesem proti ponemčevanju. Litija je imela do tega obdobja podobo majhnega podeželskega trga, kjer je prevladoval nemški duh. Pobudnik in eden ustanovnih članov Pevskega društva v Litiji je bil Luka Svetec. Društvo je svoje delo začelo v okviru podružnice Ciril Metodove družbe v Litiji, a v zelo težavnih razmerah. Zbor je prvotno štel 16 pevcev.⁴ Vodenje je prevzel nadučitelj Josip Capuder,⁵ leta 1892 pa ga je zamenjal občinski tajnik in organist Peter Jereb.⁶

Registracija društva je bila odobrena 14. junija 1885 pod številko 5657. Originalna pravila društva hrani Arhiv Republike Slovenije⁷ in v njih lahko preberemo:

»Namen Litijskega pevskega društva je gojiti krasno petje. Sredstva po katerih društvo spolnjuje svoj namen so pevski večeri, mesečni shodi in izleti.

Član pevskega društva more postati pevec, ki je zmožen, da spolnjuje društveni namen in plačuje 20 kr. na mesec in kdor brez ozira na pevsko zmožnost plačuje

2 gl. na leto.

Dolžnosti pevcev so pevske vaje redno obiskovati, sodelovati povsod, kjer pevski zbor nastopi, zvesto ravnati se po pravilih pevskega zbora.

Iz pevskega društva izstopi, kdor odboru vrne pristopnico ali izstop pismeno naznani, kdor brez dovoljenja ali neopravičen neredno k vajam dohaja in se na pismeni odborov opomin ne opraviči, kdor brez opravičevalnega vzroka pri kakem društvenem nastopu ne sodeluje.

Izobčiti se ima, kdor dela pevskemu društvu nečast ali kvar njegovim namenom.«

Zbor je izkoristil vsako priložnost, predvsem ob sobotah in nedeljah, da je organiziral izlet v kakšno izmed okoliških vasi in brezplačno priredil koncert za vaščane. Pevci so prepevali predvsem domoljubne in narodne pesmi. Litijani so že leta 1889 nastopili v Ljubljani ob odkritju spomenika Valentinu Vodniku,⁸ ko so združeni slovenski zbori izvedli Ipavčev kantato *Vodniku*. Sodelovali so še zbori Ljubljanske čitalnice, Glasbene matice, Slavca, iz Šiške, Kamnika, Šoštanja, Pilštajna, Ptuja, Celja, Postojne, Vrhnike in Dolenjsko pevskega društvo. Dogodek je doživel velik uspeh, saj je taka združitev pevcev vsega slovenskega ozemlja imela ne le glasbeni, marveč tudi velik nacionalni in politični pomen.

Čeprav se v nobeni znani društveni publikaciji pred letom 1920 ne omenja ženski ali mešani zbor, je moč iz nekaterih člankov, objavljenih v *Slovenskem narodu*, razbrati, da so v društvu delovale tudi

³ Iz Litije (14. maja), *Priloga »Slovenskemu narodu«*, št. 110, 16. maja 1885.

⁴ Število in imena članov so razvidna iz prve društvene fotografije iz leta 1886.

⁵ V nekaterih virih se priimek zapisuje tudi kot Cepuder.

⁶ *Moški pevski zbor »Lipa« 1885–1975*, str. 12.

⁷ ARS, AS 68, serija društvenih pravil, št. 10059.

⁸ *Priloga Slovenskemu narodu*, št. 142, leto 1889.

Pevsko društvo Lipa leta 1914 ob mobilizaciji (hrani: Knjižnica Litija).

pevke. Članek iz leta 1888 poroča o izletu ljubljanskega Sokola in Čitalnice v Litijo, kjer so ob tej priložnosti pripravili pravi ljudski praznik in goste sprejeli z vsemi častmi.⁹ Omenjena sta zbor Pevskega društva v Litiji kot izjemno kvaliteten zbor in pozdrav ge. Koblarjeve v imenu pevk in pevcev. V članku iz leta 1892 je opisan eden od društvenih koncertov, ki se ga je udeležil tudi skladatelj Viktor Parma in posebej za to priložnost zložil nov četverrespev ter ga poklonil društvu.¹⁰

Pevsko društvo v Litiji naj bi v letu 1908 štelo že blizu 30 članov.¹¹ Predsednik društva je postal Bernard Andoljšek, kot zborovodja je še vedno vztrajal Peter Jereb, njegov namestnik pa je bil Maks Lajovic. Društvo je tedaj že prirejalo prave koncerte s celovečernim sporedom, v katerem je bila močno zastopana tudi slovenska umetnostna pesem.

Vse do občnega zbora leta 1910 je bilo društvo registrirano kot Pevsko društvo v Litiji. Na omenjenem zboru je brivski mojster Tine Tič predlagal ime Lipa, ki je bilo soglasno sprejeto. Občne zборе so takrat množično obiskovali tudi podporni člani, ki so imeli pasivno in aktivno volilno pravico. Ni bilo nujno, da so bili funkcionarji voljeni le med aktivnimi pevci, ti so bili lahko tudi iz vrst podpornega članstva. Za te člane je bilo vablivo tudi to, da jim je pevski zbor na pogrebu zapel žalostinke v slovo. Svoj sklep o petju na pogrebih je društvo vestno izpolnjevalo.¹²

V začetku leta 1911 se je društvo preselilo v Sokolski dom. Sobo so delili z bralnim društvom ter skupaj z njimi skrbeli za kurjavo, »svečavo«¹³ in čiščenje. Društvena dejavnost je tedaj zaživela kot prerojena. Pevske vaje so potekale redno dvakrat tedensko in zasedba glasov je bila zelo dobra.

Društvo je letno priredilo najmanj dva večja nastopa. Pozimi so koncert izvedli v sokolski telovadnici, poleti pa kot vrtno veselico s petjem. Vsako leto so organizirali vsaj en celodnevni izlet z vlakom ali vozovi v razne slovenske kraje.¹⁴ Zadnji izlet pred 1. svetovno vojno je bil 29. junija 1914 na Bled in v Bohinj. V obeh krajih so zapeli nekaj pesmi in ob njihovem nastopu se je v zelo kratkem času nabralo lepo število poslušalcev, predvsem letoviščarjev. Mesec dni za tem nastopom je Avstrija razglasila splošno mobilizacijo in veliko število pevcev je odšlo na fronto. Preden se je zbor razšel, so se zadnjič skupaj fotografirali.

S pričetkom 1. svetovne vojne se je zaključilo prvih 29 let uspešnega delovanja Pevskega društva Lipa pod vodstvom Petra Jereba in predsednika Bernarda Andoljška. Vojna je vzela dva pevca, Damjana Feliksa in Tineta Tiča, sedem pevcev pa je bilo lažje ali težje ranjenih.

Novembra 1918 sta kapitulirali Nemčija in Avstrija in vojne je bilo konec. Ob vsesplošnem navdušenju nad novo rojeno Jugoslavijo je Lipa nastopila prav na vsaki javni prireditvi. Nekdanji pevci so se postopoma vračali, pridruževali so se tudi

⁹ Izlet v Litijo, *Slovenski narod*, št. 132, leto 1888, str. 2–3.

¹⁰ Iz Litije, *Slovenski narod*, št. 5, leto 1892, str. 2.

¹¹ *Lipa 1885–1985*, str. 5.

¹² V predvojnem časopisju je moč pogosto zaslediti poročila o pogrebih znanih in pomembnejših Litijanov, na katerih je vedno sodelovalo tudi Pevsko društvo Lipa Litija.

¹³ Izraz, ki so ga nekoč uporabljali za razsvetlavo prostorov (originalni zapisniki društva iz let 1932–1938, hrani arhiv PD Lipa).

¹⁴ Vabila na izlete je društvo redno objavljalo v tedanjih časnikih, predvsem v *Slovenskem narodu*.

novinci, zlasti ženske. Vaje so imeli domala vsak večer. Zbor je kmalu narasel na 60 pevk in pevcev. Že 1. decembra 1918 so nastopili v sokolski telovadnici s precej obsežnim sporedom za ženski, moški in mešani zbor. Koncert je zaključil ženski zbor s pesmijo *Slovenske mladenke, le pojte veselo*.

Po končani vojni se je družabno in društveno življenje v Litiji zelo razmahnilo in čeprav je spomladi 1919 nekaj mlajših pevcev odšlo začasno na Koroško v boj za severno mejo, je bilo število članov več kot zadovoljivo. Za pevovodjo Petra Jereba je bila to velika vzpodbuda, saj tako močnega zbora do tedaj še ni imel priložnost voditi. Leta 1921 so na predlog večine ženskega članstva organizirali izlet na Sušak in Trsat nad Reko v zahvalo za srečno vrnitev svojcev in prijateljev iz vojne. Udeležba je bila polnoštevilna, izleta pa so se udeležili tudi nekateri sorodniki pevcev. Zbor se je za ta izlet pevsko izredno dobro pripravil, a zaradi velike vročine in utrujenosti z nastopom na Sušaku ni bilo nič.¹⁵

Društveni odborniki so imeli svoje redne mesečne seje, na katerih so obravnavali tekoče zadeve in načrtovali nove naloge za prihodnost. Skrbeli so, da so imeli vsi zbori vedno zanimiv spored. Ker je med 2. svetovno vojno izginilo precej društvenega arhiva, ni mogoče ugotoviti, kdo je bil glavni pobudnik zamisli, da bi društvo nabavilo svoj prapor. Znano je le, da naj bi ga izdelala litijska dekleta, predvsem članice društva. Prapor je društvo slovesno razvilo poleti 1925 ob svoji 40-letnici.¹⁶ Njegova botra je bila Jerebova soproga Anči, rojena Lajovic, ki je k praporu pripela tudi spominski trak. Trak so podarila tudi litijska dekleta, darovalcev spominskih žebličkov pa so našeli kar 71. Prvi praporščak je bil Tinko Kunstler. Ker je razvitju prisostvovalo več pevskih zborov iz Zasavja in Ljubljane, se je prire-

ditev razvila v pravo pevsko manifestacijo, navzoče pa je v imenu Jugoslovanskega pevskega saveza in Ljubljanskega zvona pozdravil Zorko Prelovec. Društvo je vsem pevkam in pevcem kupilo društvene značke, ki so jih nosili ob javnih nastopih. To je bila belo emajlirana okrogla kovinska značka s premerom 22 mm, z zlato liro in napisom LIPA LIT IJA.¹⁷ Prvi društveni prapor je ohranjen in se uporablja le občasno, ker je že precej dotrajan in ga bo potrebno restavrirati.

Dne 17. avgusta 1931 je v dnevniku *Slovenski narod* izšel članek o praznovanju 45-letnice društva: »Pevsko društvo Lipa v Litiji je v nedeljo praznovalo 45-letnico svojega obstoja. Prijazna Litija se je že v petek odela v praznično obleko. Raz vseh hiš so vihrale državne zastave, zvečer pa sta društveni odbor in domača godba priredila lepo podoknico kumici Lipine zastave g. Jerebovi, sestri bratov Lajovic in soprogi skladatelja Jereba. V soboto dopoldne je bila maša, na kolidvoru pri popoldanskih vlakih pa sprejem gostov. V sprevodu, ki je krenil proti veseličnemu prostoru, so bile na čelu 4 zastave: 'Slavca', 'Ljubljanskega Zvona', 'Lipe' in šmartinskega 'Zvona', nato pa so se vrstili predstavniki zborov iz Ljubljane, Trbovelj, Zagorja, Šmartna, Ježice in Most. Povorko je Litija navdušeno pozdravljala. Takoj po prihodu pevcev na veselični prostor, je vse zbrane s toplimi besedami pozdravil predsednik Lipe g. davčni upravitelj Jagodic, nakar je g. šolski nadzornik Bezeljak v daljšem, zanositem govoru očrtal delo zbora v 45 letih. Omenjal je zasluge zlasti prvega pevovodje g. Cepudra, dalje Petra Jereba, ki je čolnič Lipe krmaril skoro 40 let in sedanjega pevovodje učitelja g. Pertota, ki je zbor reorganiziral, zbral v njem poleg starih nove moči in ga v dobi enega leta spravil na lepo višino koncertnega izvajanja. V imenu Hubadove župe J.P.S. je društvu k jubileju čestital pevovodja g. Zorko Prelovec. Poudarjal je, da zadnje čase naša pevska reč »živo klije«. Vseposod pevski zbori po zaslugi svojih pevovodij vztrajno vadijo in se posvečajo resnemu koncertnemu delu. Lipi je želel, da tudi po 45-letnici naprej zvesto služi jugoslovanski pesmi, da stremi po čim popolnejšemu petju.«¹⁸

Po odmevnem praznovanju 45-letnice delovanja je društvo očitno imelo nekaj težav, predvsem s pomanjkanjem zborovodij. V zapisniku 7. redne seje upravnega odbora društva dne 24. avgusta 1932 lahko preberemo naslednji zapis: »G. Pertot izjavlja, da z današnjim dnem odloži mesto pevovodje pevskega zbora. Svojo demisijo motivira s tem, da s tako nediscipliniranim zborom ne more več delati. Pevci nimajo nobenega smisla za red in točnost. Na predlog odbora, da bo vse slabe člane izključil ter da naj še dalje vodi zbor, izjavlja, da pri tako zdecimiranemu zboru

Društvena značka iz leta 1925 (Knjižnica Litija).

¹⁵ *Lipa 1885–1985*, str. 7–8.

¹⁶ Jubilej 40-letnice Pevskega društva »Lipa« v Litiji, *Slovenski narod*, št. 140, leto 1925.

¹⁷ Originalno značko hrani Knjižnica Litija.

¹⁸ Pevski praznik v Litiji, *Slovenski narod*, št. 184, leto 1931, str. 2.

nima več veselja delati.«¹⁹ Iz enega od naslednjih zapisnikov zvemo, da so ga vendarle pregovorili, da je z delom nadaljeval.²⁰ Leta 1934 lahko v poročilu o delu občinskega odbora Litija preberemo,²¹ da so »Lipi« dodelili podporo v višini 500 din, a le pod pogojem, da bo društvo delovalo. Ravno tako leta 1935 niso obeležili 50-letnice društva, marveč so to storili šele leta 1937. Iz članka v *Jutru*²² lahko razberemo, da se je društvo z novim pevovodjem, sicer ravnateljem meščanske šole v Litiji, Vladom Rojcem, ponovno postavilo na noge.

V letih tik pred 2. svetovno vojno je velika glasbena družina »Lipe« štela 47 pevk in pevcev, ki so bili vključeni v moški in ženski zbor, poleg njih pa je v društvu pod vodstvom litijskega učitelja Milana Pertota deloval še 14 članski orkester in kar preko 150 podpornih članov.²³ Dne 3. novembra 1937 je v okviru društva pričela delovati tudi prva glasbena šola v Litiji.²⁴ 39 učencev se je vpisalo k pouku instrumenta, 27 pa k pouku teorije. Vodja Glasbene šole je bil Milan Pertot, blagajniške posle je prevzel Peter Jereb, učiteljski zbor pa so sestavljali Milan Pertot, Karlo Pretnar, Ivo Rotar in Vlado Rojc.

Leta 1940 je Jugoslovanski pevski savez odlikoval dva člana litijske »Lipe«, in sicer dolgoletnega pevovodjo in skladatelja Petra Jereba in enega ustanovnih članov Srečka Kokliča.²⁵ Odlikovanje (zlato medaljo in diplomu) jima je v Ljubljani med priložnostnim koncertom Ljubljanskega Zvona izročil predsednik ljubljanske Hubadove župe v spremstvu glavnega tajnika Jugoslovanskega pevskega saveza Djura Kačanskega. Zadnji javni nastop »Lipe« pred pričetkom 2. svetovne vojne je bil 2. aprila 1941, ko so v Litiji pripravili proslavo ob nastopu vladanja kralja Petra II.²⁶

Pevsko društvo Lipa po letu 1945

Med 2. svetovno vojno je društvo mirovalo in spoštovalo splošni kulturni molk. Po koncu vojne je vsesplošno navdušenje nad zmago in novo prihodnostjo vplivalo tudi na delo društva, ki je takoj ponovno strnilo svoje vrste in zbralo nekdanje članstvo. Že v oktobru 1945 je vodenje »Lipe« ponovno prevzel profesor Vladimir Rojc in jo vodil do naslednjega leta. Nato je leta 1946 mesto glavnega

društvenega zborovodje prevzel Jože Cajhen in zanimanje za zborovsko petje je ponovno izredno naraslo. Na novo sta zaživela tako moški kot ženski zbor. Jože Cajhen, rojen 25. februarja 1901, se je septembra leta 1946 zaposlil v Predilnici Litija. Večino svojega življenja je posvetil predvsem zborovstvu (različne zборе je vodil od leta 1919 dalje, torej več kot 50 let), čeprav je končal tudi 3-letno orglarsko šolo Cecilijinega društva v Ljubljani. Kot vsestranski glasbenik je deloval na Bledu (organist in zborovodja mešanega pevskega zbora Katoliškega prosvetnega društva, vodja Tamburaškega orkestra), v Dolu pri Ljubljani (organist in zborovodja mešanega, ženskega in moškega zbora Katoliškega prosvetnega društva, vodja Tamburaškega orkestra), v Beogradu (član Muzike kraljeve garde), v Šmartnu pri Litiji (organist in zborovodja mešanega, ženskega in moškega zbora, dirigent Tamburaškega orkestra), v Kraljevu v Srbiji (zborovodja moškega okteta slovenskih izseljencev), po končani 2. svetovni vojni v Ljubljani (zborovodja sindikalnih zborov pri »Navodu«, kjer je bil zaposlen, zborovodja moškega zbora Lipa iz Most) ter v Litiji in zopet v Šmartnu pri Litiji, kjer je do leta 1963 poučeval glasbo na osnovni šoli ter vodil odrasle, mladinske in otroške zборе. Kar 19 let (od 1946 do 1961 in od 1967 do 1970) je vztrajal kot zborovodja MoPZ Lipa ter z njim naštudiral preko 100 različnih zborovskih skladb in sodeloval pri številnih dramskih spevigrah.²⁷

V letu 1947 je bilo društvo zelo delavno. Prenovili so društvena pravila, njen predsednik pa je postal Cvetko Kolbe. Pod njegovim vodstvom je odbor pripravil jubilejni koncert ob 60-letnici Lipe in 80-letnici skladatelja in dolgoletnega zborovodje Petra Jereba. V programu so nastopajoči (sodelovalo je 7 zborov) predstavili velik del Jerebovih zborovskih in instrumentalnih skladb. Po koncertu je sledil velik pevski miting z vsemi sodelujočimi zbori in občinstvom. Ob tej priložnosti je društvo poklonilo jubilarntu portret, ki ga je izdelal Polde Kernc²⁸ iz Litije. Pevci in pevke so soglasno sklenili, da bodo okrajnemu odboru za prosveto in kulturo Ljubljana predlagali, naj Petra Jereba zaradi njegovega dolgoletnega plodovitega dela na kulturnem področju proglasi za ljudskega skladatelja. Prezidij skupščine LR Slovenije je Petru Jerebu leta 1949 s sklepom uradno podelil naziv ljudskega skladatelja in mu odobril dodatek k pokojnini.²⁹

V naslednjih letih so zbori PD Lipa prepevali na raznih prireditvah, pripravljali pa so tudi samostojne koncerte Jerebovih skladb. Ob prvi in drugi obletnici Jerebove smrti leta 1952³⁰ in 1953 so pevci

¹⁹ V arhivu PD Lipa je ohranjena knjiga zapisnikov rednih sej in občnih zborov društva od 4. 8. 1932 do 11. 3. 1938.

²⁰ Zapisnik 9. redne seje, z dne 19. 10. 1932 (arhiv PD Lipa).

²¹ Seja litijskega občinskega odbora, *Slovenski narod*, št. 286, leto 1934, str. 2.

²² Proslava zlatega jubileja Lipe, *Jutro*, št. 212, leto 1937, str. 3.

²³ Iz zapisnikov upravnega odbora društva med letoma 1933 in 1938 (arhiv PD Lipa).

²⁴ Zapisnik 5. redne seje upravnega odbora, z dne 2. novembra 1937 (arhiv PD Lipa).

²⁵ Počastitev dveh zaslužnih pevcev, *Slovenski narod*, št. 88, leto 1940, str. 2.

²⁶ Litija, *Slovenec*, št. 76, leto 1941, str. 3.

²⁷ Jože Cajhen: Historiat udejstvovanja na glasbenem področju, dne 12. 3. 1971 (zasebni arhiv Anton Krafogel).

²⁸ Portret hrani Knjižnica Litija, podaril ji ga je Peter Jereb ml.

²⁹ Ustni vir: skladatelj sin Peter Jereb ml., Litija.

³⁰ Koncertni list in vabilo, dne 17. 2. 1952 (arhiv PD Lipa).

PD Lipa Litija leta 1952 (arhiv JZK Litija).

pripravili v Litiji koncert njegovih skladb, z istim programom so se leta 1953 predstavili še v Jaršah pri Domžalah. Sredstva od teh prireditvev so namenili za spominsko ploščo pokojnemu zborovodji, ki so jo leta 1955 vzdali na Farbarjev Turn,³¹ kjer je Peter Jereb preživel zadnja leta svojega življenja. Na svečanosti ob odkritju spominske plošče in 70-letnici delovanja društva so poleg zborov PD Lipa sodelovali še pevski zbor Zvon iz sosednjega Šmartna, pevska zbor iz Jevnice in Gabrovke ter litijska godba na pihala. Združene zборе je vodil Jože Cajhen, slavnostni govor pa je imel član in pevec PD Lipa Marijan Kolšek.³² V letih po 2. svetovni vojni se je za društvo že uveljavilo skrajšano ime »Lipa«, ki se največ uporablja še danes.

Leta 1953 je Pevsko društvo Lipa Litija prenehalo samostojno obstajati, zbor so kot sekcijo priključili Delavsko-prosvetnemu društvu Svoboda Litija. Naslednja leta so pevci marljivo delali, se pripravljali na nastope kot mešani, moški in ženski zbor ter tako še naprej gojili ljubezen do slovenske pesmi. Skromno so praznovali tudi svojo 70-letnico. Približno do leta 1959 sta v društvu še delovala mešani in ženski zbor, nato je članstvo upadlo in od leta 1960 dalje je »Lipa« nastopala le še kot moški zbor (MoPZ Lipa Litija).³³

Leta 1965, ko naj bi društvo praznovalo 80-letnico, je bil zbor zopet v hudih težavah, zato jubileja ni počastil z nastopom, dve leti kasneje pa so ven-

darle pripravili samostojen koncert. To je bilo jeseni 1967, ko so se v Litiji in v Cerknem spominjali stoletnice rojstva skladatelja Petra Jereba. Takrat je MoPZ Lipa sodeloval na treh svečanostih: pred Jerebovo rojstno hišo v Cerknem pri Idriji, kjer so mu domačini odkrili spominsko ploščo, pred Farbarjevim Turnom na Valvazorjevem trgu v Litiji in na koncertu Jerebovih skladb z drugimi zbori v dvorani Na Stavbah – prav tako v Litiji. Vse prireditve so tedaj podprli tudi predstavniki tedanjih občinskih oblasti v Idriji in Litiji, spominsko ploščo na skladateljevi rojstni hiši pa je odkril skladatelj Makso Pirnik.³⁴

Pevci »Lipe« so z istim programom nastopili še v Gabrovki, Kresnicah, na Dolah in Vačah. Njihovo delo je bilo tesno povezano tudi z dramsko skupino v Litiji, saj je zbor sodeloval pri izvedbi raznih operet in spevoiger, med njimi *Hmeljska princesa*, *Rokovnjači*, *Al' me boš kaj rada imela* in druge. Že leta 1968 je zbor nastopil na koncertu v Trbovljah, izvedel samostojni nastop v Goriških Brdih, gostoval pa je še v nekaterih krajih domače občine.

Posebno tesne vezi je MoPZ Lipa spletel z MoPZ Loški glas iz Kisovca pri Zagorju. Oba zbora sta se 23. februarja 1969 najprej predstavila na celovečernem koncertu v Litiji, nato pa še na Lokah – Kisovcu pri Zagorju. Koncert v Litiji so posvetili 120. obletnici smrti Franceta Prešerna, kot gost pa je na koncertu sodeloval tudi zagorski rojak in dolgoletni član Loškega glasa, basist ljubljanske Opere Ladko Korošec.³⁵

Ves čas po drugi svetovni vojni se je društvo borilo za stalne društvene prostore.³⁶ Neprestano so

31 Graščina v starem mestnem jedru Litije, najstarejša zgradba na današnjem Valvazorjevem trgu. Po 2. svetovni vojni je bila nacionalizirana in je postala last Občine Litija. Leta 1994 vrnjena predvojnemu lastniku oz. njihovemu dediču Mitji Preglju.

32 Marijan Kolšek: Slavnostni govor ob priliki odkritja spominske plošče pokojnemu Petru Jerebu in 70-letnici obstoja in delovanja »Lipe«, dne 3. 7. 1955 (arhiv PD Lipa).

33 Ustni vir: nekdanji dolgoletni pevec Mato Savšek, Litija.

34 Župančič, Proslave, str. 81–84.

35 Koncertni list in vabilo (zasebni arhiv Anton Krafogel).

36 Zapisnik občnega zbora PD Lipa Litija, dne 22. 3. 1978 (zasebni arhiv Anton Krafogel).

se selili, kar je oteževalo njihovo redno delo, vendar pevci niso obupali in so kljub težavam redno obiskovali pevske vaje. Prostor za vaje so imeli nekaj časa v Sokolskem domu, domu TVD Partizan, nato v obeh šolah, po obnovi kulturne dvorane v Litiji leta 1979 pa so se dokončno preselili nazaj v prostore, ki jim jih je Predilnica Litija dodelila že leta 1937.³⁷ Ko je dolgoletni povojni zborovodja Jože Cajhen odšel v pokoj, je zaradi utrujenosti za nekaj časa prenehal tudi z delom v zboru. V kritičnem času ga je najprej zamenjal njegov namestnik Marijan Kolšek, pozneje pa Tone Koprivnikar, ki sta s trdno voljo ohranjala zbor pri življenju.

Po koncu vojne se je do leta 1970 zvrstilo v zboru nad 90 pevcev, vendar se je njihovo število vztrajno manjšalo. Nekaj let številčen in zelo močan zbor se je v najhujši krizi skrčil na komaj 10 pevcev, ki pa so vztrajali in znova privabili nove, da so se jim pridružili in tako nadaljevali društveno tradicijo. Kljub vsem naštetim težavam je navadno pelo v zboru povprečno 28 članov.³⁸ Njihovo število se je ustalilo šele v sedemdesetih letih.

Trdno odločitev, da kljub številnim težavam nadaljujejo z društveno tradicijo, so pevci »Lipe« dokazali s slovesno proslavo ob 85-letnici delovanja, ki so jo priredili 15. maja 1971 v dvorani Na Stavbah.³⁹ Njena vsebina je bila zelo bogata.⁴⁰ Po pozdravu gostov je prof. dr. Anton Slodnjak obiskovalcem predstavil čitalniško dobo in Luko Svetca, ustanovitelja Pevskega društva Lipa in litijskega bralnega društva. Za njim je zbor pod vodstvom zborovodje Marijana Kolška zapel šest skladb, med njimi kar tri Jerebove (*Pelin roža*, *Pisemce*, *Sebi*). Prvi del koncerta je sklenil dr. Ladislav Lajovic, ki je spregovoril o dolgoletnem zborovodji in skladatelju Petru Jerebu.⁴¹ Pred začetkom drugega dela je predstavnik Zveze kulturnih organizacij Slovenije podelil pevcem zlate in srebrne Gallusove značke. Zlata odličja – za sodelovanje v zboru nad 25 let – so prejeli: Avgust Bric, Ivan Brilej, Jože Cajhen, Janko Dovjak, Mirko Groznik, Rudolf Jelnikar, Leopold Knol, Franc Kokalj, Marijan Kolšek, Anton Krafogel, Avgust Kunstler, Franc Lajovic, Andrej Smrdelj in Franc Zapušek. Srebrna odličja – za petje pri Lipi od 15 do 25 let – pa: Jože Boštjančič, Andrej Cokan, Rado Krhlikar, Boris Okorn, Karel Podkrajšek, Franc Remec, Mato Savšek, Bruno Videmšek in Janez Vrtačnik.

³⁷ Zapisnik 3. redne seje upravnega odbora društva, dne 16. 9. 1937 (arhiv PD Lipa).

³⁸ Jože Cajhen: Historiat glasbenega udejstvovanja, dne 12. 3. 1971 (zasebni arhiv Anton Krafogel).

³⁹ Kulturno dvorano v delavskem naselju Stavbe v Litiji je okoli leta 1925 zgradilo vodstvo Predilnice Litija za potrebe kulturnega udejstvovanja svojih delavcev.

⁴⁰ Zapisnik o svečani proslavi in kratki zgodovini društva, dne 15. 5. 1971 (arhiv PD Lipa).

⁴¹ Dr. Ladislav Lajovic: govor ob 85-letnici društva (arhiv PD Lipa).

Program so nadaljevali gostje, najprej moški zbor Loški glas iz Lok pri Zagorju pod vodstvom Mirka Prašnikarja, moški zbor Zvon iz Šmartna z zborovodjem Jankom Slimškom, nato pa še velik prijatelj litijske Lipe, basist Ladko Korošec, ki je zapel nekaj narodnih pesmi in opernih arij iz svojega »železnega repertoarja«. Koncert ob 85-letnici so vsi nastopajoči zaključili s skladbo Emila Adamiča *Zdravica*.

Ob tem jubileju je Lipa izdala tudi spominsko brošuro, za katero je gradivo zbral dr. Ladislav Lajovic, uredila pa Anton Janežič in strokovna služba Zveze kulturno-prosvetnih organizacij Slovenije. Natisnila jo je Tiskarna Jože Moškrič v nakladi 1000 izvodov.⁴²

V okviru praznovanj nekdanjega občinskega praznika, ki ga je občina Litija včasih⁴³ praznovala v spomin na 24. december 1941, ko se je 2. štajerski bataljon pod vodstvom Franca Rozmana – Staneta spopadel z Nemci na Tisju pri Litiji, je društvo 20. decembra 1975 priredilo jubilejni koncert ob 90. obletnici. V dvorani Na Stavbah, ki so jo ljubitelji zborovskega petja napolnili do zadnjega kotička, so jubilanti pod vodstvom zborovodje Mitje Gobca zapeli 13 pesmi. V prvem delu so se zvrstile skladbe *Lipa* (D. Jenko), *Ob večerni uri* (V. Vodopivec), *Na trgu* (V. Mirk), *Se že svita, bo den* (U. Krek), *Iz rosnega mraka* (A. Srebotnjak), *Rasti, rožmarin* (E. Adamič), krstno izvedbo pa je doživela skladba Marijana Gabrijelčiča *Kličem vas*. Nato je Kulturna skupnost Litija podelila šestim pevcem posebna priznanja za njihovo dolgoletno sodelovanje v zboru. Prejeli so jih Avgust Bric, Franc Kokalj, Marijan Kolšek, Anton Krafogel, Karel Podkrajšek in Andrej Smrdelj. Predstavnik Zveze kulturnih organizacij Slovenije pa je 14 pevcem izročil Gallusove značke. Zlato odličje so prejeli Andrej Cokan, Rado Krhlikar, Boris Okorn, Franc Remec, Mato Savšek in Bruno Videmšek, srebrno Janez Jelnikar, bronasto pa Edo Izlakar, Marjan Jug, Pavel Koprivnikar, Karel Malis, Janez Prašnikar, Stane Stuhec in Avgust Vrhovec. Nato so, kot je v navadi na takšnih slovesnostih, sledile čestitke predstavnikov Zasavske pevske skupnosti, predstavnikov vseh kulturnih društev v litijski občini in zastopnikov družbenopolitičnih organizacij.

Drugi del koncerta je MoPZ Lipa v celoti posvetil svojemu dolgoletnemu zborovodji Petru Jerebu. Predstavil je šest njegovih skladb: *Sebi*, *Planinam*, *Moj deklič*, *Pisemce*, *Noč na vasi* in *O kresu*. Vzdušje na koncertu, ki ga je povezoval gledališki

⁴² Brošura se nahaja v društvenem arhivu.

⁴³ Od leta 2008 praznuje Občina Litija svoj praznik 16. junija. Na ta dan, leta 1981, so v Spodnji Slivni člani koordinacijskega odbora na podlagi strokovne izmere, ki jo je opravil tedanji Geodetski zavod RS, sprejeli celoten elaborat projekta Geometričnega središča Slovenije (GEOSS), vključno z natančno izračunanimi podatki središča Slovenije.

igralec Danilo Benedičič, je še polepšala novica, da je zbor ob visokem jubileju prejel občinsko priznanje za področje kulture. Tudi tokrat so izdali spominsko brošuro.⁴⁴

Zborovodja Mitja Gobec je ob jubileju dejal: »Zbor, kot je Lipa, ima kot amatersko izvajalsko telo nalogo, da obuja starejšo pozabljeno zborovsko literaturo in jo predstavi poslušalcem v sveži obliki. Prav tako mora slediti snovanju nove glasbe s poustvarjanjem kratkih skladb sodobnikov. Naša letošnja izbira skladb prvega dela koncerta je prerez skozi pesmi, ki jih je zbor že prepeval in skladbe novejših datumov, ki so obenem preizkušnja zmogljivosti zborov. Čeprav se je izmenjalo mnogo zborovodij in so zagnani pevci izmenjali tudi brez pravega pevovodje, daje osrednji pečat društvu in zboru skladatelj Peter Jereb, ki je vodil zbor neprekinjeno skoraj 50 let, zato poklanjamo ves drugi del koncerta njegovemu spominu.«⁴⁵

Takratni predsednik občinske skupnosti Litija Jože Dernovšek je zapisal: »Visok jubilej delovanja Lipe sovpada s 30-letnico osvoboditve. Že sredi prejšnjega stoletja, ko je Prešernova pesem spodbujala misel za krepitev nacionalne zavesti, se je v naših razmerah čedalje bolj utrjevalo spoznanje, da je za narodnostni obstoj v prvi vrsti potrebna lastna moč naroda. Prebujanje ni obšlo Litije. Ustanovitev pevskega društva je delo takratnih zavednih Slovencev. S to svojo dejavnostjo so budili narodno zavest, ljubezen do domovine in slovanstva. Izbrali so si tudi ime – simbol slovenstva – Lipa.«⁴⁶

Praznovanje 90-letnice Lipe je sklenil *Ljubljanski dnevnik* s posebnim člankom: »Ob jubilejih postanejo besede, ki jih izgovarjamo, proti volji svečane, doseženi uspehi pomembni in zasluže daljnosežne. Vso dolgoletno dejavnost osvetli luč praznika in jo povečiča za nazaj ter spodbudi za naprej. Tako je bilo tudi ob 90-letnici ustanovitve pevskega društva Lipa iz Litije, ki je za kamniško Liro drugi najstarejši zbor pri nas.«⁴⁷ Od leta 1970 dalje se je pri Lipi izmenjalo več zborovodij. Ko je zbolel dolgoletni pevec in nekaj let tudi zborovodja Marijan Kolšek, je v začetku maja 1973 prevzel mesto zborovodje Mitja Gobec. Z zborom je pripravil jubilejni koncert ob 90-letnici, tri leta pozneje pa je zbor zapustil. Kar poldrugo leto MoPZ Lipa ni dobil primernega nadomestila, zato je nastopal le še na pogrebih in proslavah, ne pa na samostojnih koncertih. Šele novembra 1977 je zbor prvič zapel pod vodstvom profesorja Janeza Žnidarja. Kazalo je že, da so pevci ta problem uspešno rešili, toda že čez dobro leto in pol so spet ostali brez strokovnega vodje. Iz poročila takratnega predsednika društva Antona Krafogla razberemo, da se je zbor boril s prostorskimi teža-

vami in pomanjkanjem strokovnega vodstva. Prošnje za pomoč so naslovili na vse občinske forume kot tudi Kulturno skupnost in Zvezo kulturnih organizacij.⁴⁸ Takrat jim je priskočila na pomoč Zasavska pevska skupnost in zbor je v oktobru 1979 prevzel mladi Dimitrij Beuermann, sin znanega zasavskega zborovodje Riharda Beuermanna. Že dober mesec po prevzemu se je MoPZ Lipa z novim zborovodjem prvič predstavil na proslavi ob dnevu republike. Dolgoletnega predsednika zborovodje Antona Krafogla je skoraj istočasno zamenjal novi predsednik društva Lojze Vidic. Oba sta takoj začela s pripravi na jubilejni koncert ob 95-letnici Lipe, ki so ga izvedli 28. marca 1980 v litijski kulturni dvorani. Poleg ljubiteljev petja, znancev in prijateljev so se na jubilejnem nastopu zbrali tudi predstavniki vseh zasavskih zborov od Jevnice do Radeč, ki so pevcem zaželeli uspešne priprave na njihov naslednji jubilej – 100-letnico delovanja. Čeprav tudi po tem koncertu težav ni manjkalo, zlasti kar zadeva število pevcev, zasedbo posameznih glasov in obiskov na vajah, je Lipa dočakala svojo stoletnico pod istim strokovnim in organizacijskim vodstvom kot ob 95-letnici.

100-letnico obstoja društva je pospremila vrsta različnih prireditev, ki so se vrstile teden dni pred slavnostnim koncertom:

- 13. maj 1985 – otvoritev spominske razstave »Pod Lipo« v dvorani Na Stavbah,
- 14. maj 1985 – glasbeni večer z Ladkom Korošcem v OŠ Gabrovka,
- 15. maj 1985 – »Mladina pleše«, srečanje mladinskih plesnih skupin,
- 16. maj 1985 – koncert Sindikalnega pihalnega orkestra Litija pred Farbarjevim Turnom v Litiji,
- 17. maj 1985 – krajša spominska slovesnost na litijem pokopališču ob grobu Petra Jereba,
- 18. maj 1985 – slavnostni koncert ob 100-letnici PD Lipa Litija.⁴⁹

Po slovesnem praznovanju 100. obletnice delovanja, ko je bila zadnjič izdana tudi brošura o zgodovini društva, je zbor ponovno zašel v krizo, kot je to običajno po velikih dogodkih, ko nastopi praznina zaradi iztrošenosti in vse silne energije, ki je bila vložena v tak dogodek. MoPZ Lipa je po praznovanju stoletnice ponovno ostal brez strokovnega vodstva. Leta 1990 je vodenje prevzel Ivan Kolar ter že 22. marca 1991 pripravil samostojni koncert ob 105-letnici društva, 7. aprila 1995 pa še praznovanje 110-letnice obstoja.⁵⁰ MoPZ Lipa se je tega leta s slavnostnim koncertom pridružil tudi praznovanju 850-letnice prve pisne omembe Litije in 50-letnici zmage nad fašizmom.

⁴⁴ Brošura se nahaja v društvenem arhivu.

⁴⁵ *Lipa 1885–1985*, str. 18.

⁴⁶ Prav tam, str. 19.

⁴⁷ Jubilej pevskega zborov, *Ljubljanski dnevnik*, 20. 12. 1975.

⁴⁸ Poročilo predsednika MoPZ Lipa Litija, dne 10. 3. 1978 (zasebni arhiv Anton Krafogel).

⁴⁹ Zapisnik o praznovanju 100-letnice (arhiv PD Lipa).

⁵⁰ Vabila in koncertni listi (arhiv PD Lipa).

PD Lipa ob 120-letnici (arhiv PD Lipa Litija).

Leta 2003 je vodenje zbora prevzela študentka Akademije za glasbo domačinka Manca Černe. Kljub vsem težavam je MoPZ Lipa z izdatno pomočjo prijateljev in podpornikov le pričel s pripravami na slovesno obeležitev 120-letnice delovanja. V ta namen je bil imenovan pripravjalni odbor, ki ga je vodil Jože Mirtič, dolgoletni direktor litijske Predilnice, najzvestejšega podpornika društva. Litijska Predilnica je že leta 1937⁵¹ odstopila društvu prostor za delovanje v kulturni dvorani na Stavbah⁵² in do današnjih dni ostala njen sponzor in donator. V priprave so se vključile domala vse institucije v občini, ki delujejo na kulturnem področju, zbor pa je za to priložnost okrepljen tudi Oktet Valvasor iz Litije. Starostna struktura in osip pevcev sta že nakazovala, da prihajajo časi, ko bo obstoj stoletnega društva postavljen pod vprašaj. Leto 2005 je bilo v Litiji z vrsto kulturnih dogodkov v celoti posvečeno praznovanju 120-letnice delovanja PD Lipa, ko so tudi druga društva in skupine svoje koncerte in druge prireditve posvetila temu jubileju. Zvrstili so se slavnostni koncert ob 120-letnici (15. aprila 2005), koncert Pihalnega orkestra Litija, retrospektivna razstava o zgodovini društva v avli občine, ki jo je pripravil Kulturni center Litija, območna pevska revija v Litiji v organizaciji JSKD, Območna izpostava Litija, nastop MoPZ Lipa pred spominsko ploščo Petra Jereba na Valvasorjevem trgu v Litiji, koncert duhovne glasbe »Imagines sacri« Zbora sv. Nikolaja iz Litije kot čestitka druš-

tu ob njegovem jubileju in nastop MoPZ Lipa na slovesnosti ob odkritju spominske plošče na rojstni hiši Rudolfa in Metoda Badjure v Litiji.

Leta 2008 je zborovodkinja Manca Černe napovedala, da zaradi selitve v drug kraj ne bo več zmogla voditi zbora, zato bo potrebno poiskati novo strokovno vodstvo. Zbor se je poleg tega ubadal tudi z osipom pevcev, leta in različne bolezni so naredili svoje in skupina se je zopet skrčila na zgolj 15 pevcev. Tedanji predsednik društva Franc Majcen in pevec Janez Prašnikar sta si zelo prizadevala, da bi našla rešitev za usihajoči zbor. S pomočjo Javnega zavoda za kulturo Litija, kjer so se dobro zavedali pomena ohranjanja častitljive tradicije drugega najstarejšega pevskega društva v Sloveniji, se je tega leta društvu kot samostojna sekcija pridružila skupina 11 mladih fantov iz Litije in okolice. Proti koncu leta 2008 je skupina starejših pevcev sprejela presenetljiv sklep, da družno prenehajo peti in društveni prapor tudi uradno predajo mladi generaciji z željo, da dostojno in častno nadaljuje tradicijo litijske »Lipe«. Za današnji čas, ko so stare vrednote obrnjene na glavo in ko na vseh področjih prevladuje osebni interes, je ta poteza zagotovo izjemna redkost oz. precedens v naši družbi. Starejši pevci, ki so bili leta in leta z dušo in telesom predani društvu, so se zagotovo s težkim srcem odločili za »pevsko upokojitev«, premogli pa so toliko modrosti in nesebičnosti, da so razmišljali le o eni stvari – zagotoviti nadaljevanje tradicije in prihodnost društva.

Leta 2010 je PD Lipa zelo odmevno praznovalo 125-letnico obstoja društva. Na slavnostnem koncertu se je mladim »Lipašem«⁵³ kot gost pridružil

⁵¹ Iz originalnih zapisnikov upravnega odbora društva (arhiv PD Lipa).

⁵² Predilnica Litija je bila do leta 1976 lastnik kulturne dvorane Na Stavbah, nato je lastništvo ter skrb zanjo prevzela Občina Litija.

⁵³ Beseda oz. ime, ki ga pevci in drugi v zadnjih desetletjih uporabljajo kot oznako za člana PD Lipa Litija.

PD Lipa leta 2008 ob menjavi generacij (arhiv PD Lipa Litija).

Slovenski oktet. Ob povezovanju Jureta Seška je društvo iz rok podpredsednika Zveze kulturnih društev Slovenije Francija Pivca prejelo spominski trak za društveni prapor, direktor Javnega sklada za kulturno dejavnost Slovenije Igor Teršar pa mu je podelil jubilejno priznanje za izjemno dolgoletno in uspešno delo ter prispevek k razvijanju ljubiteljskih kulturnih dejavnosti. Ob občinskem prazniku istega leta je PD Lipa na predlog Zveze kulturnih društev Litija prejelo še zlato plaketo občine Litija za 125 let ohranjanja slovenske zborovske pesmi.

Danes v društvu delujeta ženska in moška vokalna skupina, ki se redno uvrščata na regijska tekmovanja malih pevskih skupin in za nastope dobivata odlične strokovne ocene. Umetniški vodji obeh skupin sta Anita Medvešek in Darko Vidic, oba študenta Akademije za glasbo v Ljubljani. Društvo oz. obe vokalni skupini sta zelo dejavni, saj redno prirejata samostojne letne koncerte z različnimi gosti ter na leto opravita od 20 do 25 javnih nastopov v domači občini in drugje po Sloveniji. Od leta 2006 je rešena tudi težava glede stalnega prostora, saj je društvo pod svoje okrilje vzel Javni zavod za kulturo Litija, ki poleg zagotavljanja stalnega prostora za vadbo skrbi tudi za društveni arhiv ter nudi organizacijsko in tehnično pomoč pri izvedbi koncertov in drugih dogodkov.

Peter Jereb (1. julij 1867 – 3. oktober 1951)

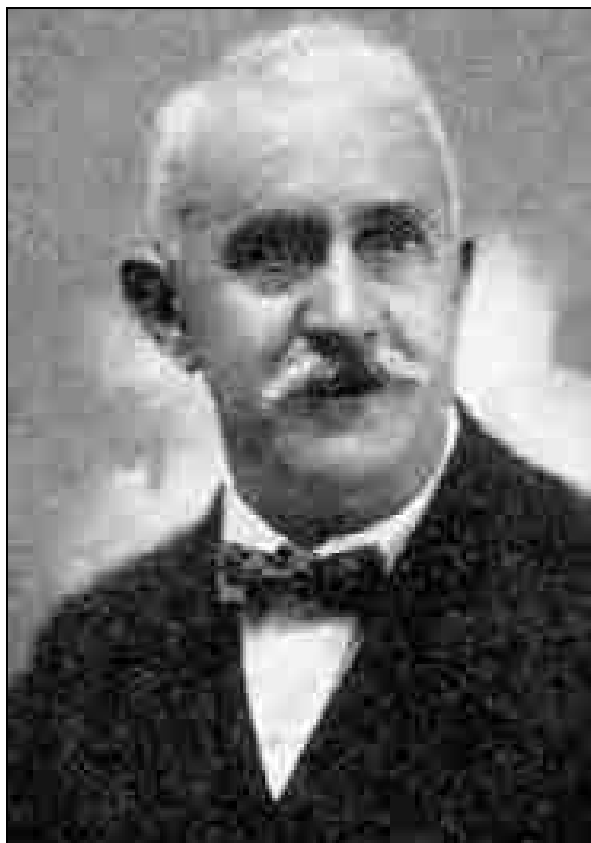
Ni mogoče pisati o »Lipi« in glasbeni dejavnosti v Litiji, ne da bi omenili življenje in delo skladatelja Petra Jereba. Rodil se je 1. julija 1867 v Cerknem blizu Idrije. Njegov oče Anton je imel v lasti nekaj zemljišč, kjer so pridelovali poljščine za domače potrebe. Kot mlad šolar je v skromni domači šoli

pridobival le najbolj osnovna znanja v branju, pisanju in računanju. V tistem času so v Cerknem že imeli izobraževalno društvo Čitalnico, ki je imela tudi glasbeni odsek. Z mladim cerkljanskim naraščajem je pričel vaditi kapelnik Moškon. Za Lužarjevega Petra, kot se je po domače reklo pri Jerebovih, je bil najpomembnejši in odločilen dan, ko mu je oče z nekega potovanja prinesel violino. Peter, ki je imel izreden posluš in lep glas, se je pri Moškonu pričel učiti igranja na ta instrument. To so bili njegovi prvi koraki v svet glasbe, ki ji je ostal zvest do konca življenja.

Petrovega idiličnega življenja za vrstniki v rodnem kraju je bilo kmalu konec. Ker sta mu zgodaj umrla starša, je sicer podedoval domačo hišo, a ni bilo nikogar, ki bi skrbel zanj. K sebi ga je vzel stric, ki je kot župnik služboval v Tunjicah pri Kamniku. Hitro je opazil Petrovo glasbeno nadarjenost, zato ga je, ko mu je bilo sedemnajst let, poslal v orglarsko šolo v Ljubljano. Sprva ga je hudo mučilo domotožje, ko pa se je srečal z Miho Ličarjem, sošolcem in prijateljem iz otroštva, se je kmalu privadil novemu okolju. V treh letih se je naučil igranja na orgle ter se usposobil za občinskega tajnika.⁵⁴ Leta 1887 je dobil službo na občini v Litiji, kjer je ostal do svoje smrti, celih 64 let. Ker tedanja občinska administracija še ni bila tako razširjena kot danes in služba tajnika mlademu človeku ni zagotavljala zadostnega zaslužka za preživetje, so jo povezali s službo cerkvenega organista.

Kmalu po ustanovitvi »Lipe« v Litiji je zaživel tudi zbor »Zvon« v Šmartnu pri Litiji. Oba zbora sta bila vedno v prijateljskih stikih, kar je bila precejšnja

⁵⁴ Fotokopija spričevala št. 3, z dne 14. 7. 1887 (original hrani Slovenski šolski muzej).

Skladatelj in pevovodja Peter Jereb (arhiv JZK Litija).

zasluga Petra Jereba, ki je dajal svoje skladbe za koncertne nastope na razpolago tudi sosednjim pevcem.

Peter Jereb je bil poleg občinskega tajnika in organista tudi tajnik trškega odbora, tajnik in blagajnik gasilcev, pevovodja »Lipe«, vodja orkestra, kjer je sodelovalo veliko pevcev zbora, skratka bil je res vsestransko dejaven. Po upokojitvi leta 1938, po 50 letih službovanja, se je še bolj posvetil najljubšemu konjičku – petju in komponiranju.

Dr. Ladislav Lajovic je ob 85-letnici društva zapisal: *»Dejstvo, da je Jereb v vseh raznolikih političnih spremembah toliko let obdržal isti službeni položaj, dokazuje, da je bil enkratno urejena in izjemno poštena osebnost, sicer si te stabilnosti ni moč drugače razložiti. Službo občinskega tajnika je opravljal s prekinitvijo služenja triletne vojaščine skupno skoro 50 let, ves čas za isto mizo. Oblast se je pogosto menjala, saj je služil dvema habsburškima cesarjema Francu Jožefu in Karlu, kralju Petru in Aleksandru, kraljevim namestnikom in nato Petru II. Nešteto krat so se menjali župani ob vseh političnih peripetijah v Beogradu, Peter Jereb pa je ostal na svojem mestu in nikdar ni bilo debate o kaki menjavi, ker je bil vedno na mestu mož, pošten, izredno delaven, uslužen, iznajdljiv pa vsestransko priljubljen ravno zaradi svojega dela izven službenih obveznosti. Bil je duša dejavnosti pri pevcih, gasilcih, igalskih na-*

stopih, veselicah, sploh pri vseh javnih prireditvah.»⁵⁵

Na prostoru, kjer danes stoji nova zgradba občinske skupščine, je bilo prvo šolsko poslopje v Litiji. Ko se je leta 1912 šola preselila v novo stavbo na Cesti komandanta Staneta, se je leta 1913 v staro šolo iz Vrbanovčeve (Simončičeve) hiše preselila občinska pisarna. Tu je dobil Peter Jereb tudi službeno stanovanje.⁵⁶ V tej hiši je skladatelj preživel svoja najlepša leta in zložil največ svojih skladb, zato je komisija, ki je določala imena za litijske ulice, sklenila, da ulico, ki vodi od Valvazorjevega trga proti nekdanji občini, poimenuje po Petru Jerebu.

Pozneje je skladatelj živel v Farbarjevem Turnu na Valvazorjevem trgu. Leta 1945 mu je umrla druga žena Anči, sestra skladatelja Antona Lajovica. Njena smrt ga je zelo potrla. Utehe je iskal v komponiranju in kljub osmim križem zložil še nekaj skladb za moške in mešane zборе.

Njegova duševna prisebnost je vidno plahnela, čeprav je bil telesno krepak do zadnjih dni. Že precej bolan je uničil (sežgal) kopico svojih skladb, ki jih je hranil doma v rokopisu in še niso bile objavljene ter s tem nevede povzročil nepopravljivo kulturno škodo. Izdihnil je 3. oktobra 1951 na svojem domu.

Največja odlika Petra Jereba je bila v njegovem smislu za komponiranje. Šele med zapuščino so našli skladbo *Sebi*, ki jo je na besedilo Luke Svetca uglasbil že leta 1887 kot 20-letni fant. Krstno izvedbo je doživela na koncertu ob 85-letnici »Lipe«. Jereb je imel absolutni posluš, posluš za ritem besedila, občutek za melodično linijo, ki jo vsebuje tekst, in za harmonično nadgradnjo. Ta nadarjenost mu je ob skromni izobrazbi omogočila, da je ustvaril vrsto priljubljenih in močno odmevnih skladb. Najtežje mu je bilo, kot je sam večkrat dejal, dobiti ustrezno besedilo, zato je najraje segal po pesmih Cvetka Golarja, s katerim sta se na pobudo učitelja in publicista Jožeta Župančiča srečala v Litiji.

Jereb je ustvarjal hitro in brez težav. Imel je izrazito lep rokopis za besedilo in tudi notni zapisi so bili zgledni.⁵⁷ Uglasbil je nad 90 pesmi za moški, ženski in mešani zbor, če pa prištejemo še orkestralna dela in cerkvene skladbe, se njihovo število povzpne nad 200. Njegova prva glasbena zbirka je izšla leta 1924 pod naslovom *Deset moških in mešanih zborov*. Hubadova župa v Ljubljani je leta 1937 ob skladateljevi 70-letnici izdala zbirko osmih zborovskih skladb, leta 1978 pa je izšla v založbi Zveze kulturnih organizacij Slovenije zbirka *Moški zbori*, v kateri je 18 skladb.

Kot je bil skromen in pošten v življenju, tak je bil tudi v izražanju notranjih čustev pri kompo-

⁵⁵ Dr. Ladislav Lajovic: Govor ob 85-letnici društva (arhiv PD Lipa).

⁵⁶ Litija, *Domoljub*, št. 43, leto 1913, str. 691.

⁵⁷ Nekaj notnega gradiva s pisateljevim rokopisom hrani društveni arhiv.

niranju. Če je imel srečno roko, da sta se mu glasba in besedilo zčila v ubrano celoto, je nastala skladba, ob katere poslušanju postane človeku toplo pri srcu. Mednje sodijo njegovi biseri *O kresu, Pisemce, Pelin roža, Moj deklíč, Na vrtu, Planinam* in druge. O komponiranju je vodil skrbne zapiske. Zadnjo pesem z naslovom *Gozdič je že zelen* je poklonil slovenskemu narodu 10. novembra 1948.

Med društvenim arhivom se je našel tudi naslednji zanimiv zapis iz leta 1929, ki dokazuje, da je sicer resni in skrajno odgovorni Jereb imel tudi iskri v smisel za humor: »Kdor po mestu rezonira, kdor podnevi tarokira, kdor dama se maskira, kdor čez davke kritizira, kdor dekletom le hofira, kdor kar s tremi hkrati šmira, kdor neznosno afektira, se takoj naj aretira.«⁵⁸

Kolikšna je bila njegova priljubljenost med pevci in Litijani, dokazujejo njegovi življenjski jubileji – 60, 70, 80-letnica – ki so jih vedno praznovali hkrati z jubileji »Lipe«. Za Litijo so bili to pravi ljudski prazniki, kjer je redno sodelovala vrsta pevskih društev iz Zasavja in Ljubljane. Posebno slovesno je bilo 6. aprila 1947 ob Jerebovi 80-letnici. Poleg »Lipe«, ki jo je vodil Jože Cajhen, so sodelovali še Pevsko društvo Jevnica (Jože Cajhen), Poštarski zbor Ljubljana (Slavko Mihelčič), Delavsko prosvetno društvo Zarja iz Trbovelj, Glasbeni odsek Bežigrad-Šiška (Albin Lajovic), Godbeni odsek Lipe (Drago Bitenc) in združeni pevski zbori pod vodstvom skladatelja Radovana Gobca.

Peter Jereb je za svoje dolgoletno glasbeno udejstvovanje prejel nešteto priznanj. Leta 1930 so mu podelili zvezno medaljo Jugoslovanske pevske zveze, leta 1940⁵⁹ pa diplomu in zlato medaljo iste zveze za skladateljsko delo. Leta 1948 je dobil na natečaju Glasbene matice ljubljanske prvo nagrado in častno diplomu, leta 1949 pa mu je prezidij ljudske skupščine Ljudske republike Slovenije podelil naslov »ljudskega skladatelja«.⁶⁰ Med mnogimi darili, ki jih je prejel ob raznih nastopih, jubilejih in drugih svečanostih, je kot zanimivost vredno omeniti srebrno dirigentsko palico, ki so mu jo poklonili hvaležni pevci »Lipe« že leta 1914 in nanjo vgrvirali spremno besedilo.⁶¹

Ime Petra Jereba je tesno povezano z litijsko »Lipo«. Kot komaj dvajsetletni mladenič je leta 1887 prevzel vodenje zbora in bogate izkušnje, ki si jih je z vztrajnim delom pridobil v času glasbenega izobraževanja, so mu bile neizčrpen vir in vodič pri odgovornem delu. Takratni pevci so v njem videli neusahljiv vrelc napredka in znanja ter so mu vestno in vztrajno sledili. Uspehi zato niso izostali in sloves zbora je nenehno naraščal. Na koncertu Zveze slovenskih pevskih zborov v Ljubljani leta

1924 je zbor dobil laskavo oceno: »Lipa iz Litije. Pevovodja g. Peter Jereb. 30 pevcev. Glasovi dobro izravnani. Izvajanje zelo hvalno. Crescendi, akcentuiranje, intonacija in deklamacija malodane vzorna. Inteligentnost zbora in pevovodje se je pokazala zlasti v izrazitem motivičnem izdelku.«⁶²

Skoraj 50 let je nesebično vodil in vzgajal pevke in pevce, da bi s slovensko pesmijo širili in sejali kulturo med svoj narod. Vse svoje proste ure je posvetil glasbi ter žrtvoval nešteto večerov za napredek zbora. Ob odkritju njegove spominske plošče leta 1955 na Farbarjevem Turnu v Litiji, kjer je nazadnje živel, so litijski pevci zapisali: »Naj bo ta plošča trajen spomin in dokaz, kako globoko so se njegove, v dušo segajoče pesmi, vkoreninile v naša pevška srca, naj bo dokaz, naše skromne zabvale za ves trud, ki ga je v času svojega bivanja in ustvarjanja posvetil slovenski pesmi, v kateri je našel uteho in notranji mir, naj bo dokaz, da ga nismo pozabili, da živi s svojimi deli med nami in da bomo bisere njegovega dela ohranjali prihodnjim rodovom. Ponosni smo, da je živel in ustvarjal med nami.«⁶³

Zaključek

Napisati celovito in verodostojno, z viri podprto zgodovino drugega najstarejšega pevskega društva v Sloveniji je izredno težka naloga, saj pisec zaradi neurejenega in pomanjkljivega društvenega arhiva naleti na skoraj nepremostljivo oviro. Delno nejasno in nepoznano je predvsem obdobje od ustanovitve do 1. svetovne vojne, ker naj bi po navedbah starejših članov in zapiskov v društveni dokumentaciji med 2. svetovno vojno Nemci uničili celoten arhiv in odnesli tudi ves inventar. Iz tega obdobja tako ostajajo edina verodostojna poročila o delu društva v tedanjem časopisju (*Slovenec, Slovenski narod*). K sreči se je ohranil zvezek zapisnikov upravnega odbora društva med letoma 1932 in 1938, ki predstavlja dragocen vir podatkov o dogodkih in aktivnostih v društvu. Določen del gradiva, zlasti iz povojnega obdobja, je še vedno raztresen po zasebnih arhivih oz. pri nekdanjih pevcih in njihovih potomcih. Sedanje vodstvo društva si prizadeva obnoviti društveni arhiv in zbrati vse obstoječe gradivo o delovanju društva: arhivsko gradivo, koncertne liste, vabila, plakate in letake, objave v tiskanih medijih, zapisnike in poročila, fotografije ipd. Dobršen del tega je ponovno vzpostavljen ob nastajanju pričujočega prispevka o zgodovini društva, velik del pa še čaka na evidentiranje in obdelavo.

Stoletnico Jerebovega rojstva leta 1967 so skupaj pripravili predstavniki tedanjih t. i. družbeno-politi-

⁵⁸ Dokument s pisateljevim rokopisom (arhiv PD Lipa).

⁵⁹ Počastitev dveh zaslužnih pevcev, *Slovenski narod*, št. 88, leto 1940, str. 2.

⁶⁰ Ustni vir: skladateljev sin Peter Jereb ml., Litija.

⁶¹ Dirigentsko palico hrani Knjižnica Litija.

⁶² Glasbeni vestnik – Koncert Zveze slovenskih pevskih zborov, *Slovenski narod*, št. 81, leto 1924, str. 2–3.

⁶³ Odlomek iz govora Marijana Kolška ob odkritju spominske plošče Petru Jerebu, dne 3. 7. 1955 (arhiv PD Lipa).

tičnih organizacij Litije in Idrije ter v obeh krajih pripravili slovesnosti. Na njegovo rojstno hišo so ob tej priložnosti vzdali spominsko ploščo, ki jo je odkril Jerebov primorski rojak in skladatelj Makso Pirnik. Zanimivo je, da je tudi prof. Pirnik prva leta služboval v Litiji. V tedanjih zapisih o dogajanjih ob stoletnici smrti Petra Jereba lahko preberemo tudi nekaj očitkov o neuresničenih obljubah in dogovorih, ki mu jih Cerkljani in Litijani še dolgujejo. Omenjena je ureditev Jerebovega kotička v Idrijskem muzeju, odprtje spominske sobe v Litiji, izdaja publikacije o njegovem življenju in delu ter ponovna ožvitev sodelovanja med idrijskimi in litijskimi kulturnimi društvi.

Očitki sicer ostajajo neizpolnjeni še danes, a so še vedno močno aktualni. Kultura v Litiji žal nikoli ni imela tiste veljave in ni bila deležna tistega odgovornega pristopa, kot bi se za enega temeljev narodnega obstoja spodobilo, predvsem pa ne tistega dolžnega in iskrenega spoštovanja do ljudi, ki so s svojim delom zaznamovali domače okolje in ki jim je bila kultura ne samo kratkočasna dejavnost, temveč tudi način življenja.

Zlasti v današnjih časih je težko pričakovati spremembe v mišljenju in delovanju lokalnih oblasti, saj se izgovor o gospodarski krizi kar sam ponuja, ko je potrebno krčiti sredstva za lokalne kulturne programe. »Kulturniki« so bili vedno zadovoljni z drobtinicami, zavedanje, da ustvarjajo skupno dobro za današnje in prihodnje rodove, je poganjalo kolesje dalje. Tukaj nikoli ni bilo prostora za ozke interese skupin in posameznikov, še manj za pehanje po moči in oblasti. V PD Lipa Litija so zato že sedaj z mislimi pri obeležitvi 130-letnice društva, ko bo ponovno potrebno poudariti pomen društvene pevske tradicije ter novo pridobljene in preverjene podatke o njeni zgodovini izdati v ustrezni publikaciji.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Arhiv PD Lipa Litija.

ARS – Arhiv Republike Slovenije.

AS 68, Banska uprava Dravske banovine.

Domoznanska zbirka Knjižnice Litija.

Zasebni arhiv nekdanjega predsednika Pevskega društva Lipa Antona Krafogla.

ČASOPISI

Domoljub, 1913

Jutro, 1937

Ljubljanski dnevnik, 1975

Slovenec, 1941

Slovenski narod, 1883, 1885, 1888, 1889, 1892, 1924, 1925, 1931, 1934, 1940

USTNI VIRI

Martin Brilej (1940–2011), Litija.

Peter Jereb ml. (1925), Litija.

Mato Savšek (1930), Litija.

LITERATURA

Pevsko društvo Lipa, 1885–1970 (zbral dr. Ladislav Lajovic). Litija : Predilnica Litija, 1970.

Lipa, 1885–1985. Litija : Občinska kulturna skupnost Litija in Občinska konferenca SZDL Litija, 1985.

Zorn, Tone: Nemško nacionalno društvo »Südmark« na avstrijskem Koroškem v prvem desetletju prve avstrijske republike. *Kronika* 23, 1975, str. 38–41.

Župančič, Jože: Proslave ob 100-letnici rojstva skladatelja Petra Jereba. *Idrijski razgledi*, št. 4, 1967, str. 81–84.

S U M M A R Y

Litija's Choral Society Lipa throughout history

The article describes the 125-year history of Litija's Choral Society Lipa, which makes it the second oldest choral society in Slovenia. Societies' activities had a much greater impact on the lives of townsmen in the past than they do today, given that societies and membership therein constituted the driving force of the entire social and cultural progress in most Slovenian places. Throughout its history, Litija's Choral Society Lipa has faithfully preserved Slovenian folk songs and compositions and consistently served as the bulwark of Slovenian national consciousness and language, whether it be during the Slovenian Spring in the second half of the 19th century, the time of the Hapsburg rule, the glorification of Slavism and the Kingdom of the Serbs, Croats, and Slovenes, or during the formation of a new Yugoslav state in the turbulent postwar era up to the present day of Slovenian independence.

The final part of the article is dedicated to composer and long-time conductor Peter Jereb, who left an indelible imprint on the centennial era and placed a firm musical foundation for generations to come. Peter Jereb elevated the Lipa choir to a new professional level; he tremendously enriched the Slovenian musical treasury with his opus, as well as set the groundwork for superb musical activity in Litija, which continues to be the source of its pride today.